

15. Alexy, R. (2009). *Ideales Sollen. Grundrechte, Prinzipien und Argumentation : Studien zur Rechtstheorie Robert Alexys*. [Ideal ought. Basic rights, principles and argumentation: Studies in legal theory Robert Alexys]. 21–38. [in Deutsch].
16. Alexy, R. (2017). *Ideales Sollen und Optimierung. Rechtsstaatliches Strafrecht*. [Ideales Sollen und Optimierung. Rechtsstaatliches Strafrecht]. 17–30. [in Deutsch].
17. Alexy, R. (2011). *Die Doppelnatur des Rechts*. [The dual nature of law]. 389–404. [in Deutsch].

Стаття надійшла до редакції 19.05.2024

УДК 330.3:338.2

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-264-268

Чорна Вікторія Григорівна,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри публічного та міжнародного права

ННІ «Юридичний інститут

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»

demidenkov@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-6072-0283

Кожура Людмила Олександрівна,

доктор юридичних наук, професор,

директор ННІ «Юридичний інститут

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»

lepel@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-4100-9530

Омельченко Андрій Володимирович,

доктор юридичних наук, професор,

в.о. завідувача кафедри приватного права

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

omeland80@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8407-8555

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Розкрито поняття та особливості правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні означає комплекс правових норм та законодавчих актів, що визначають порядок внесення, використання, захисту інвестицій, а також регулюють відносини між інвесторами і державою, спрямовані на залучення та ефективне використання капіталу в економіці країни. Основоположними документами є Закон України «Про інвестиційну діяльність», Закон «Про режим іноземного інвестування», а також низка інших нормативно-правових актів, що стосуються різних аспектів інвестиційної діяльності.

Однією з особливостей правового регулювання інвестицій в Україні є акцент на створенні сприятливих умов для залучення іноземних інвесторів. Зокрема, іноземні інвестори можуть користуватися такими ж правами і гарантіями, як і вітчизняні інвестори. Крім того, є низка стимулів у вигляді податкових пільг та можливості участі в приватизації. Однак, на практиці інвестори часто стикаються з бюрократичними перешкодами та нестабільністю законодавства, що стримує інвестиційний потенціал країни.

Визначено, що однією з головних проблем у правовому регулюванні інвестицій є нестабільність і непередбачуваність законодавства. Часті зміни в законах, різне тлумачення норм права різними органами державної влади створюють ризики для інвесторів. Також існує проблема корупції та велика залежність від політичної ситуації в країні, що впливає на інвестиційний клімат.

Запропоновано пропозиції щодо удосконалення правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Відзначено, що для покращення інвестиційного клімату в Україні важливо забезпечити більшу стабільність і передбачуваність законодавства. Це можна досягнути через гармонізацію українських законів з нормами Європейського Союзу, що також сприятиме інтеграції України в європейський економічний простір. Важливим кроком стане також боротьба з корупцією та забезпечення прозорості у взаємодії держави і бізнесу через розвиток електронних сервісів і зниження бюрократичних бар'єрів.

Поліпшення інвестиційного клімату в Україні вимагає комплексного підходу, включаючи стабілізацію законодавства, підвищення прозорості діяльності державних органів, активну антикорупційну політику та інтеграцію з міжнародними економічними системами. Це сприятиме зростанню довіри інвесторів і залученню іноземного капіталу, необхідного для економічного розвитку країни.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інвестиції, правове регулювання, інвестор, Національне агентство інновацій та розвитку, інвестиційний клімат, венчурне інвестування, інвестиційний арбітраж, глобалізація.

Chorna V., Kozhura L., Omelchenko A. LEGAL REGULATION OF INVESTMENT ACTIVITIES IN UKRAINE

The concepts and features of legal regulation of investment activities in Ukraine are disclosed.

Legal regulation of investment activities in Ukraine means a complex of legal norms and legislative acts that determine the procedure for making, using, and protecting investments, as well as regulating relations between investors and the state, aimed at attracting and effectively using capital in the country's economy. The fundamental documents are the Law of Ukraine "On Investment Activity", the Law "On the Regime of Foreign Investment", as well as a number of other legal acts relating to various aspects of investment activity.

One of the features of the legal regulation of investments in Ukraine is the emphasis on creating favorable conditions for attracting foreign investors. In particular, foreign investors can enjoy the same rights and guarantees as domestic investors. In addition, there are a number of incentives in the form of tax benefits and the opportunity to participate in privatization. However, in practice, investors often face bureaucratic hurdles and unstable legislation, which constrains the country's investment potential.

It was determined that one of the main problems in the legal regulation of investments is the instability and unpredictability of legislation. Frequent changes in laws, different interpretations of legal norms by various state authorities create risks for investors. There is also a problem of corruption and great dependence on the political situation in the country, which affects the investment climate.

Proposals for improving the legal regulation of investment activities in Ukraine are offered. It was noted that in order to improve the investment climate in Ukraine, it is important to ensure greater stability and predictability of legislation. This can be achieved through the harmonization of Ukrainian laws with the norms of the European Union, which will also contribute to the integration of Ukraine into the European economic space. Fighting corruption and ensuring transparency in the interaction between the state and business through the development of electronic services and the reduction of bureaucratic barriers will also be an important step.

Improving the investment climate in Ukraine requires a comprehensive approach, including stabilization of legislation, increased transparency of government bodies, active anti-corruption policy and integration with international economic systems. This will contribute to the growth of investor confidence and the attraction of foreign capital, which is necessary for the economic development of the country.

Key words: investment activity, investment, legal regulation, investor, National Agency for Innovation and Development, investment climate, venture investment, investment arbitration, globalization.

Постановка проблеми. Проблема правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні полягає у нестабільності законодавства, що веде до непередбачуваності умов ведення бізнесу, бюрократичних перешкод, високого рівня корупції та недостатньої захищеності прав інвесторів. Це ускладнює залучення іноземних та вітчизняних інвестицій та гальмує економічний розвиток країни. Значна залежність інвестиційного клімату від політичної кон'юнктури та неефективне виконання законодавства знижують інвестиційну привабливість України на міжнародній арені.

Метою статті є розкриття правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі питання інвестиційної діяльності в Україні були предметом дослідження Т.В. Майорової, Є.А. Стефанович, Т.О. Музиченко, А.О. Задоя, У.Б. Гладка, Т.С.Пічугіна, Л.Д. Забродська, В.В. Поєдинок, М.П. Войнаренко, Л.Б. Бушовська та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні визначається комплексом законодавчих актів, які спрямовані на створення умов для залучення та захисту інвестицій. Основними нормативно-правовими актами у цій сфері є: законодавчі акти (Закон України "Про інвестиційну діяльність" — основний документ, що регламентує засади інвестиційної діяльності, включаючи права та обов'язки інвесторів; Закон України "Про режим іноземного інвестування" - регулює особливості діяльності іноземних інвесторів, забезпечує їм гарантії правового захисту; Закон України "Про захист іноземних інвестицій на Україні" - встановлює правові основи для захисту інвестованого капіталу в Україні); кодифіковані акти: податкове законодавство - визначає податкові стимули та пільги для інвесторів, зокрема у сферах пріоритетного розвитку; законодавство про приватизацію - регулює процес передачі державного або комунального майна у приватні руки, відкриваючи можливості для інвестування.

Це законодавство має на меті створення сприятливого інвестиційного клімату, проте на практиці інвестори часто стикаються з рядом викликів, таких як бюрократія, корупція, непередбачуваність правозастосування та зміни в законодавстві. Ці фактори можуть суттєво ускладнити процес інвестування і вплинути на ефективність інвестиційної діяльності в країні.

В Законі України «Про інвестиційну діяльність» визначено загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України. Він спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування економіки України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції [1].

Інвестиційна діяльність провадиться на основі: інвестування, що здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, спілками і товариствами, а також громадськими і релігійними організаціями, іншими юридичними особами, заснованими на колективній

власності; державного інвестування, що здійснюється органами державної влади за рахунок коштів державного бюджету, позичкових коштів, а також державними підприємствами та установами за рахунок власних і позичкових коштів; місцевого інвестування, що здійснюється органами місцевого самоврядування за рахунок коштів місцевих бюджетів, позичкових коштів, а також комунальними підприємствами та установами за рахунок власних і позичкових коштів; державної підтримки для реалізації інвестиційних проєктів; іноземного інвестування, що здійснюється іноземними державами, юридичними особами та громадянами іноземних держав; спільного інвестування, що здійснюється юридичними особами та громадянами України, юридичними особами та громадянами іноземних держав [1].

Відзначимо, що реалізація інвестиційної діяльності в умовах воєнного стану в Україні вимагає особливого підходу та адаптації існуючих механізмів інвестування до викликів, які постають перед країною. Інвестиційна діяльність в Україні в умовах воєнного стану, на нашу думку, повинна робити фокус на критичних секторах економіки. Інвестування повинно бути спрямоване на підтримку та відновлення критично важливих галузей економіки, таких як енергетика, оборонна промисловість, аграрний сектор, інфраструктура та телекомунікації. Це забезпечить не тільки потреби оборони країни, але й підтримає соціальну стабільність і збереження робочих місць; залучення державних та місцевих інвестицій. Органи державної влади та місцевого самоврядування повинні активно використовувати доступні кошти для відновлення пошкодженої інфраструктури та підтримки важливих соціальних проєктів. За таких умов, важливо створити чіткі та прозорі механізми для моніторингу та розподілу інвестицій; забезпечення державної підтримки інвестиційних проєктів. Уряд України може запровадити спеціальні програми підтримки для інвесторів, що включають податкові пільги, гарантії захисту інвестицій, а також допомогу в навігації регуляторного середовища. Також важливо спростити процедури отримання необхідних дозволів та ліцензій для нових інвестиційних проєктів; залучення іноземних інвестицій. Навіть під час воєнного стану іноземні інвестиції можуть сприяти економічній стабільності. Заохочення іноземного капіталу через міжнародні гранти, кредити та інвестиції може допомогти у відновленні країни. Важливо забезпечити правові гарантії та захист таким інвесторам; розширення публічно-приватного партнерства. Розширення співпраці між державним та приватним секторами може бути ключем до швидкого відновлення і розвитку. Це особливо актуально для проєктів, спрямованих на відбудову пошкодженої інфраструктури та впровадження інноваційних технологій в управлінні міським господарством та інших сферах.

Відзначимо, що ефективна реалізація цих напрямків вимагає чіткої стратегії, злагодженої роботи усіх рівнів влади, а також активної участі громадськості та інвесторів. В умовах воєнного стану, коли країна стикається з низкою викликів, збалансоване та ефективне інвестиційне законодавство є ключовим для забезпечення стабільного економічного розвитку.

Законом України «Про режим іноземного інвестування» визначено особливості режиму іноземного інвестування на території України, виходячи з цілей, принципів і положень законодавства України [2].

Іноземні інвестиції можуть здійснюватися у вигляді: іноземної валюти, що визнається конвертованою Національним банком України; валюти України - відповідно до законодавства України; будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав; акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав (прав власності на частку (пай) у статутному капіталі юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн), виражених у конвертованій валюті; грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань; прав інтелектуальної власності, вартість яких у іноземній валюті підтверджена згідно із законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також підтверджена експертною оцінкою в Україні, включаючи легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо; прав на здійснення господарської діяльності, включаючи права на користування надрами та використання природних ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями; інших цінностей відповідно до законодавства України [2].

Іноземні інвестиції можуть здійснюватися у таких формах: часткової участі у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств; створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств повністю; придбання не забороненого законами України нерухомого чи рухомого майна, включаючи будинки, квартири, приміщення, обладнання, транспортні засоби та інші об'єкти власності, шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів; придбання самостійно чи за участю українських юридичних або фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України; придбання інших майнових прав; господарської (підприємницької) діяльності на основі угод про розподіл продукції; в інших формах, які не заборонені законами України, в тому числі без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України [2].

В умовах воєнного стану, коли ризики для інвесторів збільшуються, вибір форми іноземних інвестицій має відповідати потребам максимального забезпечення безпеки капіталу та ефективності

вкладень. Вважаємо, що в умовах воєнного стану можуть бути особливо ефективними такі форми іноземного інвестування як:

створення спільних підприємств - це одна з найбільш популярних форм іноземного інвестування, оскільки вона дозволяє поєднувати досвід та практику ведення бізнесу та контакти українських партнерів з ресурсами і технологіями іноземних інвесторів. У воєнних умовах спільні підприємства можуть фокусуватися на виробництві товарів та послуг, необхідних для оборони країни, або на проектах, які підтримують інфраструктуру та забезпечують базові потреби населення;

інвестиції в нерухомість та інші активи - інвестування в нерухомість може бути ризикованим у воєнний час, однак придбання об'єктів у безпечних та стратегічно важливих локаціях може забезпечити довгостроковий дохід. Це може включати комерційну нерухомість, яка може бути використана для розміщення біженців або тимчасових урядових установ;

провадження господарської діяльності на основі угод про розподіл продукції - це стосується здебільшого природних ресурсів. Незважаючи на воєнний стан, інвестиції в галузі, які вважаються критично важливими для національної безпеки і економіки, такі як енергетика, можуть бути захищені та сприяти енергетичній незалежності України;

безпосереднє інвестування без створення юридичної особи - інвестиції через фінансові інструменти, такі як облігації, акції, кредитні лінії для підтримки українських компаній, які продовжують діяльність в умовах воєнного стану, можуть забезпечити швидкий капітал для підтримки економіки.

Враховуючи виокремлені форми іноземного інвестування відзначимо, що інвестиційні стратегії в умовах воєнного стану мають враховувати збільшені ризики, але при правильному підході вони можуть також принести великі дивіденди, підтримуючи українську економіку у складний період та забезпечуючи основу для подальшого відновлення.

Законом України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» визначає На основі зазначених статей Закону України, можна виділити наступні десять принципів захисту іноземних інвестицій в Україні: 1) інвестиції, прибутки, законні права та інтереси іноземних інвесторів захищаються законодавством України; іноземні інвестори зобов'язані дотримуватися українського законодавства та не завдавати шкоди державним, соціальним і економічним інтересам України; держава не може реквізувати іноземні інвестиції, крім випадків стихійних лих, аварій, епідемій, епізоотій; у випадку реквізиції, іноземним інвесторам гарантується адекватна та ефективна компенсація; іноземним інвесторам гарантується право на перерахування за кордон їхніх прибутків та інших сум у валюті, отриманих на законних підставах; іноземні інвестори мають право реінвестувати свої прибутки на території України; іноземні інвестори зобов'язані сплачувати податки згідно з законодавством України; необхідність визначення видів діяльності, які здійснюються іноземними інвесторами за спеціальним дозволом (ліцензією), та порядок такого ліцензування; зобов'язання уряду підготувати та внести в парламент пропозиції щодо конкретизації регуляторних вимог для іноземних інвесторів; іноземні інвестори можуть вести діяльність в Україні тільки на підставах, які не заборонені законами України, забезпечуючи прозорість та легітимність їх операцій в країні.

Ці принципи формують основу для регулювання іноземних інвестицій в Україні, сприяючи створенню привабливого інвестиційного клімату, захищеного від правової сторони.

Положення Закону України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів господарювання, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» урегульовують відносини захисту конкуренції між суб'єктами господарювання, створеними без залучення коштів або майна (майнових чи немайнових прав) іноземного походження, та суб'єктами господарювання, створеними за участю іноземного капіталу, забезпечення державного захисту вітчизняного виробника та конституційних прав і свобод громадян України. Встановлено, що на території України до суб'єктів господарювання або інших юридичних осіб, їх філій, відділень, відокремлених підрозділів, включаючи постійні представництва нерезидентів (далі - підприємства), створених за участю іноземних інвестицій, незалежно від форм та часу їх внесення, застосовується національний режим валютного регулювання та справляння податків, зборів (обов'язкових платежів), встановлений законами України для підприємств, створених без участі іноземних інвестицій [4].

Законом України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» визначено організаційні, правові та фінансові засади державної підтримки інвестиційних проектів з метою створення сприятливих умов для залучення в Україну значних інвестицій (внутрішніх і зовнішніх), створення нових робочих місць, стимулювання економічного розвитку регіонів та зростання конкурентоспроможності економіки України [5].

Законом України «Про державно-приватне партнерство» визначено, що Сторони договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, можуть вільно обрати механізм вирішення спорів, включаючи медіацію, незобов'язуючу експертну оцінку, національний чи міжнародний комерційний або інвестиційний арбітраж, у тому числі арбітраж, місцезнаходження якого за кордоном (у разі якщо засновником приватного партнера є підприємство з іноземними інвестиціями в розумінні Закону України "Про режим іноземного інвестування"), а також процедурні правила для вирішення спорів [6].

Висновки. Основуючись на існуючому законодавстві України щодо інвестиційної діяльності, можна

виокремити наступні п'ять напрямків розвитку інвестиційної діяльності, які допоможуть підсилити інвестиційний клімат і сприяти економічному зростанню країни:

1. підвищення захисту прав інвесторів. Зміцнення правового захисту інвесторів за допомогою удосконалення існуючих законів та прийняття нових регуляцій, які забезпечать гарантії прав інвесторів. Особливу увагу слід звернути на зменшення бюрократичних бар'єрів, які можуть уповільнити або ускладнити процес інвестування. Важливо також гарантувати право на вільне перерахування прибутків за кордон та реінвестиції прибутків на території України;

2. стимулювання іноземних інвестицій. Вдосконалення законодавства щодо іноземного інвестування, включаючи пропозиції з прозорого і спрощеного процесу ліцензування та реєстрації іноземних інвесторів. Залучення іноземного капіталу через міжнародні гранти та інвестиції, особливо в пріоритетні галузі економіки, такі як ІТ, альтернативна енергетика, інфраструктура та оборонна промисловість;

3. розвиток державно-приватного партнерства. Посилення ролі державно-приватного партнерства шляхом створення сприятливих умов для реалізації спільних проєктів. Законодавче забезпечення прозорих і ефективних механізмів ДПП може допомогти мобілізувати як вітчизняний, так і іноземний приватний капітал для великих інфраструктурних та інших проєктів з високими інвестиціями;

4. податкові стимули для інвесторів. Перегляд податкового законодавства з метою введення податкових пільг для нових інвестицій, особливо в інноваційні та технологічні проєкти. Запровадження спеціальних економічних зон з пільговими умовами для інвесторів може сприяти залученню інвестицій у менш розвинені регіони;

5. забезпечення стабільності та прозорості інвестиційного процесу. Покращення законодавчої бази щодо стабільності умов інвестування та зниження ризиків шляхом забезпечення правової непередбачуваності і зміни умов інвестування під час дії інвестиційних договорів. Це включає зміцнення судової системи для захисту прав інвесторів та швидкого вирішення інвестиційних спорів.

Реалізація виокремлених напрямків вимагає комплексного підходу та активної участі всіх заінтересованих сторін, включаючи уряд, бізнес-спільноту, іноземних партнерів та громадськість, що дозволить створити надійне інвестиційне середовище та сприяти стабільному економічному розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII. Відомості Верховної Ради України, 1991. № 47. Ст.646.
2. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР. Відомості Верховної Ради України, 1996. № 19. Ст. 80.
3. Про захист іноземних інвестицій на Україні: Закон України від 10 вересня 1991 року № 1540а-XII. Відомості Верховної Ради України, 1991. № 46. Ст.616.
4. Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів господарювання, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження: Закон України від 17 лютого 2000 року № 1457-III. Відомості Верховної Ради України, 2000. № 12. Ст.97.
5. Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17 грудня 2020 року № 1116-IX. Офіційний вісник України. 2021. № 14. Ст. 571.
6. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 1 липня 2010 року № 2404-VI. Відомості Верховної Ради України, 2010. № 40. Ст.524.

REFERENCES:

1. Pro investytsiynu diialnist. (1991, September 18). [On investment activity]. *Zakon Ukrainy № 1560-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 47. 646.* [in Ukrainian].
2. Pro rezhym inozemnoho investuvannia. (1996, March 19). [On the regime of foreign investment]. *Zakon Ukrainy № 93/96-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 19. 80.* [in Ukrainian].
3. Pro zakhyst inozemnykh investytsii na Ukraini. (1991, September 10). [On the protection of foreign investments in Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 1540a-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 46. 616.* [in Ukrainian].
4. Pro usunennia dyskryminatsii v opodatkuванні subiektiv hospodariuvannia, stvorenykh z vykorystanniam maina ta koshtiv vitchyznianoho pokhodzhennia. (2000, February 17). [On the elimination of discrimination in the taxation of business entities created with the use of property and funds of domestic origin]. *Zakon Ukrainy № 1457-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 12. 97.* [in Ukrainian].
5. Pro derzhavnu pidtryмку investytsiinykh proektiv iz znachnymy investytsiamy v Ukraini. (2020, December 17). [On state support of investment projects with significant investments in Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 1116-IX. Ofitsiynyi visnyk Ukrainy. № 14. 571.* [in Ukrainian].
6. Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo. (2010, July 1). [On public-private partnership]. *Zakon Ukrainy № 2404-VI. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 40. 524.* [in Ukrainian].